

Lawrence Elliott: Johannes XXIII. Das Leben eines grossen Papstes. Herder 1974, 304 o. (Angol eredeti: I will be called John. Reader's Digest Press, New York 1973.)

Ez a kitűnő könyv több mint öt esztendei munka terméke. Szerzőjének célkitűzése volt: elmondani egy olyan ember történetét, aki meghódította az egész világ szívét. Jó adottságokkal fogott neki feladatának: meleg rokonszenvvel, éles megfigyelőkészséggel, nem utolsósorban jó angol humorérzéssel és — mint nem katolikus ember — sajátosan friss szempontokkal. (Az utóbbi ténynek köszönhető az is, hogy sokhelyütt olvashatunk rövid magyarázatokat egyes fogalmakról, amelyeket katolikus író, nem egyszer helytelenül, eleve ismerteknek tételez föl.) Forrásait is jó helyen kereste: hősének feljegyzésein, levelein és pápai megnyilatkozásain túl főleg kétféle kutatott, ti. az egyházi vezető személyiségek és a falusi rokonság körében.

Angelo Giuseppe Roncalli életpályájának és egyéniségének rajzában mindenekelőtt a testvéri ember képét látjuk. „En vagyok a ti testvéretek” — szeretete idézni a bibliai Józsefet; és úgy élt, hogy az emberek megtanultak hinni neki. Pápai programját így írta körül: „Igazság és jóság a két szárnya.” A szerző jelenlétének „karizmatikus melegségét” emlegeti. Közismert, milyen szívesen volt együtt másokkal (pápaságának első évében rekord gyanúban több mint 240 000 személyt fogadott!), és soha nem tett különbséget ember és ember között, hacsak annyiban nem, hogy előszere-tettel fordult az egyszerűek, a szegények, a szenvedők, az Egyháztól távol állók felé. Ha mint velencei pátriárka gondolán utazott, hívta a többi utast: üljenek melléje, beszélgessenek, hisz ők is ugyanazt a viteldíjat fizetik. Mikor mint pápát először vitték a sedia gestatoriában, vágyakozva nézett le az emberek fejére, és szomorúan jegyezte meg: „Itt fönt mindig huzat van.” Fulánk nélküli jóindulatát tanúsítja az a válasz, amelyet egyszer arra a csodálkozó kérdésre adott, hogyan tud boldogulni annyiféle emberrel: „Miért ne? Az idegeim rendben vannak, és a májám szintén.” — Egész életét végigkíséri családijához való tetterős, állhatatos ragaszkodása. Nem akarta „főlemelni” őket társadalmilag, nem szégyelte őket a maguk egyszerűségében vendégül látni a nunciatúrán, vagy a Vatikán labirintusában (amikor is neki kellett megkötnie a nyakkendőjüket, hogy meg tudjanak jelenni a vendégek előtt), viszont annál nagyobb gondja volt mindig arra, hogy igazi pápi lelkületet és felfogást sugározzon Sotto il Monte felé. Azok közé a ritka emberek közé tartozott, akik a maguk hazájában is proféták.

Világosan élénk táru jellemének lényege: a lelki ember, otthonról örökölt meleg jámborságával, kérlelhetetlen önevelésével, tág vágyaival és Isten akaratának egyszerű elfogadásával („obedientia et pax!”), de egyben éles értelmével és széleskörű fogékonyságával is. Hitének jellemzője Elliott szerint az volt, hogy egyedülálló érzékel rendelkezett az életnek mind a foghatóan valóságos, mind a misztikus oldala iránt. Látjuk a született lelkipásztort, akinek jelszava: „Mindent látni, sokat elnézni, egy kicsit javítani.” Pátriárka korában vonatkozott rendszabályokat foganatosítani egyik papja ellen: „Ha egy poharat eltörnek, az eltörött.” És amikor hosszú velencei kihallgatásai ellen próbáltak tiltakozni, „Hadd jöjjenek, csak hadd jöjjenek mind! Hátha egyesek gyónni akarnak.” Látjuk az Egyház hűséges fiát, akitől távol állt a vallás tartalmának megváltoztatása vagy a radikális fellépés („világos feladatok a forma és a mérték kérdése”), viszont nyitott volt a haladás iránt, s azt is vallotta, hogy „egy kis szent örültség nélkül nem növekedhet az Egyház” — ezt a francia munkáspap-mozgalommal kapcsolatban mondta. Korát megelőző szociális nézetei miatt sokan nézték ferde szemmel. „Szent Péter trónjához vezető útja egyenesnek tűnhet — írja a szerző —, mint sikerek szakadatlan láncolata az Egyház szolgálatában. A valóságban élete tele volt akadályokkal, csalódásokkal, látszólagos kudarcokkal, sőt megálázásokkal.” Ő maga ezt kedvesen úgy fejezi ki egyszer, hogy bő alkalma van a „szalmaszálak szűrését” elviselni, akár a betlehemi jászolban fekvő Kisdednek.

Természetes, hogy az írótn nagyon érdeklí hősének ökumenikus szelleme és tevékenysége. „A különböző keresztény hitvallások közötti egység útja a szeretet, amit

mind a két oldalon igen kevésse gyakorolnak" — mondta Roncalli, s azt vallotta, hogy „a tanítás tisztasága mellett tér nyílik a felebaráti szeretet gyakorlására is, kezdve a tiszteleten és udvariasságon.” Diplomáciai pályafutása során elégszer gyakorolhatta szerény, vonzó jóföltételét: „Ha falat látok valahol a keresztények között, próbálok kihúzni belőle egy téglát.” Nyomon kísérhetjük Memengioglou török követel, „legkedvesebb hitetlené”-vel való barátságát, az ortodox kolostorokban tett látogatásait, ahol vendéglátói bámulatára azonnal az Oltáriszentség imáadásába mélyedt, a zsidóüldözés idején véghezvitt nagyszabású mentőakcióját, amelyről Herzog jeruzsálemi főrabbi hálásan állapította meg: „Roncalli bíboros olyan ember, aki valóban szereti a Biblia népét.” Mindenütt tudatosan alkalmazkodott a helyi szokásokhoz, stílushoz, rendelkezésekhez („ha Krisztus Rómában római, akkor Törökországban hadd legyen török”), és viselkedését ez a remek elv irányította: „Ha az ember Isten ügyében jár, megengedheti magának, hogy csendesen lépjen fel.”

Aki sokoldalú, élvezetes és kiegyensúlyozott képet akar kapni korunknak erről a nagy karizmatikusáról, annak a legmelegebben ajánlhatjuk Elliott könyvét.

S. M.

Gál Ferenc: A teológus az Egyházban. Szent István Társulat, Budapest 1974, 240 o.

Senki a szerzőnél jobban meg nem mondhatja, mi volt a célja könyvével, mi a válogatás és anyagcsoportosítás vezető szempontja: „A teológus feladata nem az, hogy ismétlje a Szentírás mondatait vagy az Egyház hivatalos tételeit. Az ilyen normatív szövegeket mindig az egész hitrendszer összefüggésében és a kor problémáinak megfelelően kell értelmezni. A teológus így mutatja magát hívő embernek az emberek között. Nem egy eszmét képvisel, hanem tudatosítja és aktualizálja az Isten és az ember között mindig időszerű párbeszédet . . . Ha az Egyház annak a hatékony jele, hogy Isten Jézus Krisztusban végérvényesen a világ felé fordult, akkor mint intézmény sem zárkózhat magába, hanem Isten kitérülését kell tovább adnia a világban. Csak úgy teheti meg, ha a kinyilatkoztatás értelmezésével együtt a világot is a maga realitásában értelmezi . . . Amennyiben azonban az egyház küldetése a világhoz szól, a teológiának ki kell dolgozni a kommunikációs lehetőségeket.” (13.) „A tanítás hagyományos tételein túl /a teológus/ azt mutatja be, hogy az életének végső értelmét kereső ember a vallásban hogyan találkozik a magát kinyilatkoztató Istennel, és hogy az üdvösség gondolata hogyan járul hozzá az élet teljességéhez” (18.).

Ezek az idézetek bizonyára rávilágítanak Gál professzor legújabb — és szerény véleményem szerint legjobb — könyvének célkitűzésére és felépítésére. A teológus — és ő az a javából —, míg a hit útjait egyenlítő hívő testvérei vagy kutatók, kétkedők, hinni még nem tudó felebarátai számára, „jobban teszi, ha nem a fogalomból indul ki, hanem saját emberségéből és mindnyájunk emberségéből.” (12.). Minthogy a könyvben kiadott anyagot elsősorban előadásokból állította össze, világosan elötűnik ez az életszerűség és emberi hozzáállás.

A könyv első része (Tételek mérlegelése) mondhatnám a fundamentum lerakása, majdnem fundamentális teológia. Hiszen a lét élményének tudatosítása, a hit síkján való tapasztalásnak és Isten útjai felismerésének fejtegetése közben mindig az alapvető szemlélet körül forog a tárgyalás, oda irányul a felelet: igenis „szükség van Isten feltételezésére, hogy a világot és az embert helyesen értelmezzük”, a valóságon erőszakot ne kövessünk el.

A helyes és teljes emberi magatartás a második rész központi kérdése. Szinte alapvető keresztény erkölcsant ad itt, mindig mai kérdéseket tárgyalva (aszkézis és bensőség a mai világban, nemiség és erkölcs, a teremtett világ keresztény szemlélete és benne a munka meg a szabadidő problémája stb.). — A harmadik rész címe